

certa esse cognoscere, omnia scilicet quæ loquimur, aut ignorare auditorem, utrum vera sint, aut falsa esse non ignorare, aut scire vera esse. Horum trium in primo aut credere, aut opinari, aut dubitare; in secundo adversari atque renuere; in tertio adtestari: nusquam igitur discere. Quia & ille qui post verba nostra rem nescit, & qui se falsa novit audisse, & qui posset interrogatus eadem respondere quæ dicta sunt, nihil verbis meis didicisse convincitur.

CAP. XIII.
Verborum
vi ne qui-
dem ani-
mus lo-
quentis a-
peritur.

41. QUAMOBREM in iis etiam quæ mente cernuntur, frustra cernentis loquelas audit, quisquis ea cernere non potest, nisi quia talia quamdiu ignorantur utile est credere: quisquis autem cernere potest, intus est discipulus veritatis, foris iudex loquentis, vel potius ipsius locutionis: nam plerumque scit illa quæ dicta sunt, eo ipso nesciente qui dixit. Veluti si quisquam Epicureis credens, & mortalem animam putans, eas rationes, quæ de immortalitate ejus à prudentioribus tractatæ sunt, eloquatur illo audiente, qui spiritualia contueri potest; judicat iste eum vera dicere: at ille qui dicit, utrum vera dicat ignorat, immo etiam falsissima existimat: num igitur putandus est ea docere quæ nescit? Atqui iisdem verbis utitur, quibus uti etiam sciens posset.

42. Quare jam ne hoc quidem relinquatur verbis, ut his saltem loquentis animus indicetur: siquidem incertum est, utrum ea quæ loquitur sciat. Adde mentientes atque fallentes, per quos facile intelligas non modò non aperiri, verum etiam occultari animum verbis. Nam nullo modo ambigo id conari verba veracium, & quodam modo profiteri, ut animus loquentis appareat; quod obtinerent om-

omnibus concedentibus, si loqui mentientibus non liceret. Quamquam sæpe experti fuimus & in nobis & in aliis, non earum rerum quæ cogitantur verba proferri: quod duobus modis posse accidere video, cum aut sermo memoriæ mandatus, & sæpe decursus, alia cogitantis ore funditur, quod nobis cum hymnum canimus sæpe contingit; aut cum alia pro aliis verba præter voluntatem nostram linguæ ipsius errore prosiliunt: nam hinc quoque non earum rerum signa, quas in animo habemus, audiuntur. Nam mentientes quidem cogitant etiam de iis rebus quas loquuntur, ut tametsi nesciamus an verum dicant, sciamus tamen eos in animo habere quod dicunt, si non eis aliquid duorum quæ dixi accidat: quæ si quis & interdum accidere contendit, & cum accidit apparere, quamquam sæpe occultum est, & sæpe me fefellit audientem, non resisto.

43. Sed his accidit aliud genus, sanè latè patens, & semen innumerabilium dissensionum atque certaminum; cum ille qui loquitur, eadem quidem significat quæ cogitat, sed plerumque tantum sibi, & aliis quibusdam: ei verò cui loquitur, & item aliis nonnullis, non idem significat. Dixerit enim aliquis audientibus nobis, ab aliquibus belluis hominem virtute superari: nos illico ferre non possumus, & hanc tam falsam pestiferamque sententiam magna intentione refellimus: cum ille fortasse virtutem, vires corporis vocet, & hoc nomine id quod cogitavit enuntiet, nec mentiatur, nec erret in rebus, nec aliud aliquid volvens animo, mandata memoriæ verba contexit, nec linguæ lapsu aliud quam volebat sonet; sed tantummodo rem quam cogitat, alio quam nos nomine appellat: de qua

illi statim assentiremur, si ejus cogitationem possemus inspicere, quam verbis jam prolatis explicataque sententia sua, nondum nobis pandere valuit. Huic errori definitionem mēderi posse dicunt, ut in hac quæstione si definiret quid sit virtus, eluceret, ajunt, non de re, sed de verbo esse controversiam: quod ut concedam ita esse, quotusquisque bonus definitor inveniri potest? Et tamen adversus disciplinam definiendi multa disputata sunt, quæ neque hoc loco tractare opportunum est, nec usquequaque à me probantur.

44. Omitto quòd multa non bene audimus, & quasi de auditis diu multumque contendimus; velut tu nuper verbo quodam punico, cum ego misericordiam dixissem, pietatem significari te audisse dicebas ab eis, quibus hæc lingua magis nota esset: ego autem resistens, quid acceperis tibi omnino excidisse asserebam; visus enim mihi eras non pietatem dixisse, sed fidem, cum & conjunctissimus mihi assideres, & nullo modo hæc duo nomina similitudine soni aurem decipiant. Diu te tamen arbitratus sum nescire quid tibi dictum sit, cum ego nescirem quid dixeris: nam si te bene audissem, nequaquam mihi videretur absurdum, pietatem & misericordiam uno vocabulo punice vocari. Hæc plerumque accidunt, sed ea (ut dixi) omittamus, ne calumniam verbis de audientis negligentia, vel etiam de surditate hominum videar commovere: illa magis angunt quæ superius enumeravi, ubi verbis liquidissimè aure perceptis, & latinis non valemus, cum ejusdem linguæ simus, loquentium cogitata cognoscere.

45. Sed ecce jam remitto & concedo, cum verba ejus auditu cui nota sunt, accepta fuerint,

rint, posse illi esse notum de iis rebus, quas significant, loquentem cogitavisse: num ideo etiam quod nunc quæritur, utrum vera dixerit, discit? * NUM hoc magistri profitentur, ut cogitata eorum, ac non ipsæ disciplinæ, quas loquendo se tradere putant, percipiuntur atque teneantur? Nam quis tam stultè curiosus est, qui filium suum mittat in scholam, ut quid magister cogitet discat? At istas omnes disciplinas quas se docere profitentur, ipsiusque virtutis atque sapientiæ, cum verbis explicaverint, tum illi qui discipuli vocantur, utrum vera dicta sint, apud semetipsos considerant, interiorē scilicet illam veritatem pro viribus intuentes. Tunc ergo discunt: & cum vera dicta esse intus invenerint, laudant, nescientes non se doctores potius laudare quàm doctos; si tamen & illi quod loquuntur sciunt. Falluntur autem homines, ut eos, qui non sunt, magistros vocent, quia plerumque inter tempus locutionis & tempus cognitionis, nulla mora interponitur; & quoniam post admonitionem sermocinantis citò intus discunt, foris se ab eo, qui admonuit, didicisse arbitrantur.

46. Sed de tota utilitate verborum, quæ si bene consideretur non parva est, alias si Deus siverit requiremus. Nunc enim ne plus eis quàm oportet tribueremus, admonui te; ut jam non crederemus tantum, sed etiam intelligere inciperemus, quàm verè scriptum sit auctoritate divina, ne nobis quemquam magistrum dicamus in terris, quòd unus omnium Magister in cælis sit. Quid sit autem in cælis, docebit ipse, à quo etiam per homines signis admonemur & foris, ut ad eum intro conversi erudiamur; QUEM diligere ac nosse

*CAP. XIV.
Christus
intus doce-
cet, homo
verbis fur-
ris admo-
net.

Matth. 23.
10.

beata vita est, quam se omnes clamant querere, pauci autem sunt qui eam verè se invenisse lætentur. Sed jam mihi dicas velim, quid de hoc toto meo sermone sentias. Si enim vera esse quæ dicta sunt nosti, etiam de singulis sententiis interrogatus, ea te scire dixisses: vides ergo à quo ista didiceris: neque enim à me, cui roganti omnia responderes. Si autem vera esse non nosti, nec ego nec ille te docuit; sed ego, quia numquam possum docere; ille, quia tu adhuc non potes discere. AD. Ego verò didici admonitione verborum tuorum, nihil aliud verbis quam admoneri hominem, ut discat, & perparum esse quòd per locutionem aliquanta cogitatio loquentis apparet: utrùm autem vera dicantur, eum docere solum, qui se intus habitare cum foris loqueretur, admonuit: quem jam favente ipso tanto ardentius diligam, quanto ero in discendo provector. Verumtamen huic orationi tuæ, qua perpetua usus es, ob hoc habeo maximè gratiam, quòd omnia quæ contradicere paratus eram, præoccupavit atque dissolvit, nihilque omninò abs te derelictum est, quod me dubium faciebat, de quo non ita mihi responderet secretum illud oraculum, ut tuis verbis asserebatur.

AD.

 ADMONITIO

IN SUBSEQUENTEM LIBRUM.

AUGUSTINO restituendum curavimus opusculum subsequens, quod quidem à Lovanien-sibus Theologis abjudicatum ipsi, & aman-datum in Appendicem fuerat, præfixa illa, quam ab Erasmo mutuati sunt, censura: Li-bellus hic ex diversis Augustini epistolis con-sarcinatus est, maximè quod ad sententias adti-net. Addebat Erasmus, probabile videri opus esse Hugonis Victorini: quam ejus conjectu-ram refellit vel sola ejusdem libri scriptura in Gemmeticensi codice ante Hugonis ætatem exarata, & gerens in fronte nomen Augusti-ni. Res etiam ac phrasis non Hugonem refert, sed prorsus Augustinum: qui postremò, quod Erasmus fugiebat, in epistola CCXXXI. ad Darium Comitem, post Frobenianam editionem reperta, & in Plantiniana Lovaniensium primùm vulgata, suum esse librum contestatur his verbis n. 7. Misi & alios li-bros, quos non petisti, ne hoc tantummodo facerem quod petisti, De fide rerum quæ non videntur, De patientia, De continentia, De providentia, & unum grandem, De fide, & spe, & caritate. Is haud dubiè locus præterit etiam Bellarminum, qui Lovanienses secu-tus, hunc librum spurii accensendum ed lu-bentius volebat, quòd notatus non invenia-tur in Retractationibus: libros tamen ipse nunc laudatos, De patientia, & De continen-tia,

K 3